

Vlaams
Parlement

stuk **2073** (2012-2013) – Nr. 1
ingediend op 22 mei 2013 (2012-2013)

Voorstel van resolutie

van de dames Khadija Zamouri, Mieke Vogels, Veerle Heeren
en Michèle Hostekint, de heer Marc Hendrickx
en mevrouw Patricia De Waele

betreffende het ontwikkelen
van een gecoördineerde aanpak voor parken
en groene ruimten in de centrumsteden

TOELICHTING

Inleiding

Het Vlaamse regeerakkoord¹, maar ook de beleidsnota Leefmilieu² spreken onder meer over het stimuleren van kwalitatief hoogstaande groene ruimte in de stad, waarbij er telkens aandacht is voor toegankelijkheid. Vlaanderen is immers een van de meest dichtbebouwde regio's in Noord-West-Europa. Leefbaarheid en aantrekkelijkheid van onze steden en het platteland zijn dan ook belangrijk voor het regeerakkoord. De Vlaamse Regering wil toekomstgerichte proefprojecten initiëren onder andere op het vlak van stedelijke groenpolen, binnenstedelijke groenvoorzieningen en aaneengesloten terreinen van minimaal 50 hectare die een bestemming krijgen als gebieden waar de natuur zich kan ontwikkelen en/of herstellen. Ook de beleidsbrief Stedenbeleid 2011-2012³ haakt daarop in en stelt dat “de groenomgeving optimaliseren in dichte stedelijke gebieden één van de uitgangspunten van stadsvernieuwing blijft”.

Sinds de eerste editie van de stadsmonitor in 2004, een initiatief van de Vlaamse minister bevoegd voor het stedenbeleid, worden een vijftal indicatoren over het versterken van groen en natuur in de dertien Vlaamse centrumsteden consequent gemeten. De indicator die het dichtst aansluit bij het onderwerp van het voorliggende voorstel van resolutie, is ‘bereikbaar (400 m op wandelafstand) openbaar buurtgroen’. Openbaar buurtgroen wordt gedefinieerd als groen dat een zekere gebruikswaarde heeft, ongeacht of het publiek of privaat eigendom betreft. Bereikbaar openbaar groen werd in 2004, 2006, 2008 en 2011 door de dertien steden zelf opgemeten. Het aandeel inwoners dat op minder dan 400 m wandelafstand woont van openbaar buurtgroen, ligt volgens de stadsmonitor 2011⁴ tussen de 46% en de 84%. Enige voorzichtigheid is geboden om een vergelijking te maken in de tijd. Maar voor de meeste steden stijgt dat aandeel of blijft het stabiel. Of deze positieve trend aanhoudt, wordt in de stadsmonitor 2014 opnieuw gemeten. In 2008 en 2011 is bij de inwoners gepeild naar hun tevredenheid over het groen in hun buurt. Samen voor de dertien steden steeg de tevredenheid in 2011 naar 71,5% ten opzichte van 69,6% in 2008. Bij de steden zijn er zowel stijgers als dalers. Doorgaans zijn de 55-plussers meer tevreden dan jongere leeftijdsgroepen. Vijf steden waar de bereikbaarheid van het buurtgroen toeneemt, zien een hogere tevredenheid bij de inwoners die in de buurt van groen wonen. Bij een stad wordt een omgekeerde beweging vastgesteld. Een link tussen beide indicatoren leggen, vraagt vanwege de beschikbaarheid en de betrouwbaarheid van de data aanvullende analyse.

Definitie

Een definitie van wat een park nu juist is, is niet zo eenvoudig. In het Bosdecreet wordt een park in artikel 4bis als volgt omschreven: “Parken zijn groene ruimten waar bij de aanleg, de inrichting en het beheer sociaalrecreatieve en/of esthetische overwegingen overheersen en waar gelijktijdig andere functies kunnen worden vervuld, zoals recreatieve, educatieve, economische, cultuurhistorische, landschappelijke, wetenschappelijke, ecologische, fauna- en florabeschermende en milieubeschermende functies. Zij bestaan naast open gedeelten,

¹ Regeerakkoord van de Vlaamse Regering voor de periode 2009-2014. Een daadkrachtig Vlaanderen in beslissende tijden. Voor een vernieuwende, duurzame en warme samenleving. (*Parl.St.* VI.Parl. 2009, nr. 31/1, p. 9-106).

² Beleidsnota 2009-2014 van mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur (*Parl.St.* VI.Parl. 2009-10, nr. 193/1).

³ Beleidsbrief Steden. Beleidsprioriteiten 2011-2012 ingediend door mevrouw Freya Van den Bossche, Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie (*Parl.St.* VI.Parl. 2011-12, nr. 1323/1).

⁴ Stadsmonitor 2011. Een monitor voor leefbare en duurzame Vlaamse steden. Uitgegeven door het Agentschap voor Binnenlands Bestuur.

waaronder waterpartijen, grasvelden, bloemperken, wandelwegen en andere infrastructuur, uit een afwisseling van bosgedeelten en/of gedeelten begroeid met bomen, heesters en kruidachtige gewassen.”.

Binnen het beleidsdomein Ruimtelijke Ordening wordt parkgebied dan weer op verschillende wijzen ingevuld, maar in dit voorstel van resolutie zal voor alle duidelijkheid de definitie van park worden gehanteerd zoals opgenomen in het Bosdecreet.

Parken in de steden

De centrumsteden en grootsteden tellen een aantal mooie, vaak historische parken. Naast de eigen inbreng van gemeenten en steden om parken te herdenken of nieuwe parken te creëren, gebruiken de steden vandaag de dag het Stedenfonds en de stadsvernieuwingssubsidies als extra impuls om het groen in de stad te versterken. In 2011 werd ruim 118.976.400 euro via het Stedenfonds geïnjecteerd in de dertien centrumsteden. Die middelen worden door de steden ingezet voor het heropwaarderen van stadsdelen, voor maatregelen om wonen in de stad aantrekkelijker te maken, voor cultuur, sport en onderwijs, voor het versterken van de sociale cohesie, voor kinderopvang, voor de activering van kansengroepen richting de arbeidsmarkt enzovoort. Daarnaast wordt jaarlijks via de stadsvernieuwingsprojecten ruim 12,5 miljoen geïnvesteerd in de steden. De dertien centrumsteden, Brussel en eenentwintig provinciale steden kunnen in het kader van de stadsvernieuwingsprojecten een aanvraag indienen. Via een conceptsubsidie ondersteunt de Vlaamse overheid een voortraject dat leidt naar een kwaliteitsvol stadsvernieuwingsproject. In het antwoord op schriftelijke vraag nr. 405 van 14 maart 2012 van mevrouw Khadija Zamouri aan minister Freya Van den Bossche betreffende stadsvernieuwing en parken en groene ruimten, schetste de minister een kort overzicht van groenprojecten in het kader van het Stedenfonds en de stadsvernieuwingsprojecten. Daaruit blijkt dat een aantal centrumsteden inzet op groen in de stad, maar dat sommige centrumsteden een tandje moeten bijsteken. Hoeveel middelen steden van de Stedenfondsmiddelen gebruiken voor groen in de stad, is via het addendum, behorende bij de beleidsovereenkomst tussen de Vlaamse Gemeenschap en de centrumstad, niet altijd duidelijk, aangezien de middelen voor groen vaak ingebed zijn in de middelen voor een bredere ontwikkeling van een wijk of stadsdeel.

Komt er stedelijk groen bij?

Of er in de centrumsteden daadwerkelijk groen bijkomt, of er daadwerkelijk parken zijn bijgekomen per centrumstad, over hoeveel m² het gaat per centrumstad, is niet bekend. Ook een totaal overzicht voor geheel Vlaanderen of per provincie is niet voorhanden. Op Vlaams niveau wordt er immers geen teller bijgehouden over de omvang van het stedelijke groenareaal of voor groen in de centrumsteden, noch algemeen, noch specifiek wat parken betreft. Dat blijkt uit het antwoord van minister Joke Schauvliege op schriftelijke vraag nr. 427 van 28 maart 2012 van mevrouw Khadija Zamouri betreffende stadsvernieuwing en groene ruimten.

Vanuit het beleidsdomein Leefmilieu ondersteunt de Vlaamse overheid het project ‘Groen in de Stad’, een project waarin geijverd wordt voor meer en beter groen in en om de stad. Wel zou de Vlaamse overheid de planmatige ontwikkeling promoten van groen in de steden en gemeenten, onder meer door het aanreiken van het instrument ‘stedelijk groenplan’. Een inventarisatie vormt daar een onderdeel van. Via die inventaris zou het mogelijk moeten worden de evolutie op het gebied van parken en groen in de toekomst te volgen.

Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) stelde begin 2001 een beheervisie op voor het beheer van parken en openbaar groen: het Harmonisch Park- en Groenbeheer en -beleid

(HPG)⁵. Die visie gaat uit van een evenwichtige samenhang tussen mensgerichte, natuurgerichte en milieugerichte beleids- en beheermaatregelen.

Het ANB gaf in die visietekst aan dat het inderdaad niet zo evident is om de sector parken cijfermatig voor te stellen aan de hand van eenduidige en ondubbelzinnige cijfers. Bovendien bestaat er in 2001 geen wetenschappelijk gefundeerde opgestelde inventaris van de parken die permanent up-to-date wordt gehouden. Volgens de visietekst zou Vlaanderen in 2001 22.135 ha parken tellen, als volgt verspreid over de diverse provincies: 6584,1 ha in Antwerpen, 4154,8 ha in Vlaams-Brabant, 3052,9 ha in Limburg, 4434,2 ha in Oost-Vlaanderen, 3909,1 ha in West-Vlaanderen. Over steden zijn er geen cijfers bekend.

De behoefte aan groen in de stad

Hoewel de steden de laatste jaren aantrekkelijker zijn geworden en de stadsvlucht in het algemeen gekeerd is, trekken jonge gezinnen nog altijd de stad uit. De centrumsteden – en vooral de grootsteden Antwerpen en Gent – worden gekenmerkt door een dure woningmarkt, een krapte in het aanbod van betaalbare en kwaliteitsvolle woningen, capaciteitstekort in de kinderopvang en in het onderwijs. Betaalbaar wonen, voldoende kinderopvang, voldoende scholen zijn dus belangrijke criteria, zo niet de belangrijkste, die maken dat jonge gezinnen uit de stad wegtrekken. Maar ook het maatschappelijke belang van groen mag niet onderschat worden. Ook het gebrek aan groen, aan speelruimte voor kinderen en aan rust kunnen een rol spelen in de motivatie van jonge gezinnen om niet te kiezen voor de stad. Parken en groene ruimten die doordacht zijn ingericht, zijn essentieel om de leefbaarheid van stadswijken op een kwaliteitsvolle manier te verhogen.

In het regeerakkoord, de beleidsnota's en de beleidsbrieven is er aandacht voor groen in en om de stad, leefbaarheid en duurzaamheid en dat is zonder meer positief. Strategische doelstelling 5 'de steden vergroenen' van de beleidsnota Steden 2009-2014 'Duurzame en creatieve steden'⁶ haakt verder in op het regeerakkoord: "Met het hoge aandeel bevolking in de steden, waar er ook een hoge druk op de leefomgevingskwaliteit bestaat, is de behoefte aan natuur en bos zeer groot. Daarom is het creëren van meer natuur en bos in en om de stad des te belangrijker. Het regeerakkoord stelt daarom het realiseren van stadsrandbossen, kwalitatief hoogstaande groene ruimte in de stad, natuurgebieden in de stadsrand, met aandacht voor de toegankelijkheid, beleefbaarheid, en verhogen biodiversiteit ervan, voorop. Speelbossen behoren daar eveneens toe, net zoals duurzame – beleefbare – landbouw in de stadsrand."

Bomen, bossen: een bittere noodzaak voor onze eigen gezondheid

Mensen die in een groene omgeving wonen, voelen zich gezonder, zo blijkt uit onderzoek van het Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg (NIVEL) en het kennisinstituut voor de groene leefomgeving Alterra (onderdeel van Wageningen UR, University & Research centre) naar de gezondheidsbeleving van zo'n kwart miljoen Nederlanders, het zogenaamde onderzoeksprogramma Vitamine G.

Mensen in een groene buurt beoordelen hun eigen gezondheid positiever dan mensen in een groenarme buurt. Het aantal mensen dat zichzelf ongezond vindt, is lager als het percentage groen in de buurt hoger is. In buurten met weinig groen vindt 15,5% van de bewoners zichzelf ongezond. In buurten met veel groen daalt dat percentage tot 10,2%.

⁵ Het Harmonisch Park- en Groenbeheer en -beleid, uitgegeven door het Agentschap voor Natuur en Bos, 2002.

⁶ Beleidsnota Steden 2009-2014. Duurzame en creatieve steden, ingediend door mevrouw Freya Van den Bossche, Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie (*Parl.St.* VI.Parl. 2009-10, nr. 213/1, 29).

Nederlanders die tussen het groen wonen, voelen zich niet alleen gezonder, ze zijn het ook. Ze bezoeken minder vaak de huisarts voor bijvoorbeeld depressie, diabetes, de longziekte COPD (chronic obstructive pulmonary disease) en duizeligheid. De kans op een depressie is 1,33 keer zo hoog in buurten met weinig groen als in buurten met veel groen. Ook gezondheidsproblemen als hoge bloeddruk, hartklachten, rug- en nekklachten, ademhalingsproblemen, darmstoornissen en migraine doen zich minder vaak voor.

Bij kinderen tot 13 jaar is de relatie tussen groen en gezondheid sterker dan bij andere leeftijdsgroepen. Kinderen die in een groene omgeving opgroeien, hebben vooral minder last van duizeligheid, ernstige darmklachten en depressie.

Hoewel de kans op een wespensteek of een contact met een besmette teek in een bos reëel is, is de helende invloed van bossen en bomen op de zieke mens ontegensprekelijk veel groter.

Bestaande parken herdenken en renoveren

De steden blijven groeien. Groene en open ruimten zijn onontbeerlijk om het samenleven in de stad aangenaam te maken. Nieuwe parken en groene ruimten zijn dan ook nodig. Bestaande parken moeten herdacht worden op grond van de veranderende populatie en behoeften van de stadsbewoners, zonder te raken aan het karakter van historisch waardevolle parken. Parken herdenken naar de behoeften van de 21e-eeuwse stadsbewoner, dát is de uitdaging. En die uitdaging zijn verscheidene steden al aangegaan.

Er is meer en meer aandacht voor groen in de stad. De omgevingskwaliteit zoals groen en speelruimte speelt mee een rol in de blijf- en verhuismotieven van jonge gezinnen. Voorbeelden zijn de tuinrenovatiesubsidies in Genk. Brugge maakt werk van het toegankelijker maken van kloostertuinen door overeenkomsten af te sluiten voor onderhoud en openstelling. Gent investeert in een speelruimteplan.

Belangrijk bij het herdenken van bestaande parken is het behouden van historisch waardevolle parken, waarbij de ingrepen om tegemoet te komen aan de behoeften van de gebruikers geen enkele afbreuk doen aan de historische en esthetische waarde van die parken die als monument opgenomen zijn of opgenomen kunnen worden. Een voorbeeld van een dergelijk historisch waardevol park is het Antwerpse stadspark, ontworpen door de 19e-eeuwse Duitse landschapsarchitect Eduard Keilig.

Om een beter zicht te krijgen op die historisch waardevolle parken in de centrumsteden, is het van belang dat de Landschapsatlas ook stedelijke kernen en dichtbebouwde agglomeraties zou bevatten. De Landschapsatlas is de inventaris van waardevolle landschappen van Vlaanderen op het einde van de 20e eeuw. Een landschapsatlas bevat waardevolle relictten van het vroegere, traditionele landschap en gaat dus breder dan parken. De atlas is een onmisbaar instrument bij de bescherming van landschappen. Ook kunnen de gevolgen van ruimtelijke ingrepen in het landschap met behulp van de landschapsatlas beter worden ingeschat.

Nieuwe parken creëren

Nieuwe parken creëren in de centrumsteden naast bestaande parken renoveren is ook een manier om in de centrumsteden bepaalde wijken en stadsdelen aantrekkelijker te maken. Antwerpen ontwikkelde zo het Park Spoor Noord, als verbinding tussen de volkse woonwijken Dam, Stuivenberg en Seefhoek. Het park is geen park in de traditionele zin. Het is opgevat als ‘een tuin voor de buurt, een park voor de stad’, één grote groene weide met speelvoorzieningen voor de jeugd, een skatepark, fiets- en wandelvoorzieningen enzovoort. Nieuwe concepten over hoe een park er nu juist moet uitzien, breken met de traditionele

benadering van parken. Zo stelde Parijs in 1994 de Promenade Plantée⁷ in gebruik, een 4,5 km lang park, gedeeltelijk aangelegd op een voormalige spoorbaan in het 12e arrondissement van Parijs. In navolging van Parijs herontwikkelde New York een verhoogde 800 m lange goederenspoorlijn uit de jaren dertig aan de westelijke zijde van Manhattan, de High Line⁸. Die oude goederenspoorlijn is een openbaar park geworden met een gevarieerde wandelroute over, langs en zelfs door bestaande bebouwing heen. Het beplantingsconcept is geïnspireerd op de overwoekering van de oude treinsporen.

Ontsluiting van parken

Bekende buitenlandse voorbeelden van bestaande (historische) parken zijn de Royal Parks in Londen en Central Park in New York. Twee voorbeelden van parken die een heel informatie- en communicatiebeleid hebben ontwikkeld ten behoeve van hun publiek, zowel bezoekers als omwonenden. Welke faciliteiten zijn er bijvoorbeeld in Green Park, een van de Royal Parks in Londen? Wat is er te doen voor kinderen? Is dit park ideaal voor personen met een beperking? Welke sporten kun je er beoefenen? Wat is de geschiedenis van het park? Waar kun je iets eten of drinken? Welke planten en dieren leven er in het park? Allemaal vragen die je met een handige klik op de knop beantwoord kunt krijgen. Wil je naar het dichtstbijzijnde park bij je in de buurt waar kinderen zich kunnen uitleven? Geen probleem, surf naar de handige website van, in dit geval, de Royal Parks⁹ en krijg antwoord op je vraag. Ook Central Park in New York voert via onder meer de City of New York Parks and Recreation¹⁰ een dergelijk informatie- en communicatiebeleid ten behoeve van zijn bezoekers. Met de school het park bezoeken is geen probleem, het park biedt een onderwijsprogramma aan op maat van de leerlingen. Ook naschoolse activiteiten kunnen in de New Yorkse parken. En ook hier is er aandacht voor de toegankelijkheid van parken voor personen met een beperking.

Het renoveren en ontsluiten van bestaande parken en het ontwikkelen van nieuwe parken kan niet los gezien worden van een heel parkbeleid met openingsuren, onderhoud, toegankelijkheid en dergelijke en het hele informatie- en communicatiebeleid ten behoeve van bezoekers en omwonenden. Die parken en groene ruimten maken deel uit van het stadsleven en zijn meer dan een stuk grond met bomen en planten in de steden. Mensen in steden leven, werken, leren, sporten in die groene oases. Inzetten op ontsluiting van de parken in de centrumsteden is dan ook noodzakelijk. Sommige steden hebben al een informatie- en communicatiebeleid in verband met hun parken voor de bezoekers, andere centrumsteden blijven echter nog wat achter.

Stimulansen

Welke stimulansen of ondersteuning zou de Vlaamse overheid kunnen geven aan de centrumsteden om parken te renoveren, om op een kwaliteitsvolle en respectvolle manier om te gaan met historisch waardevolle parken en om meer groen en parken bij te creëren? In de eerste plaats zijn er financiële stimulansen, waarbij er binnen de Stedenfondsmiddelen niet alleen nadruk komt te liggen op groen en parken, maar ook op de toegankelijkheid, de communicatie en de veiligheid. Tegelijkertijd is het belangrijk om steden te voorzien van informatie hoe zij enerzijds parken kunnen inrichten, maar anderzijds die parken kunnen ontsluiten. Het Agentschap Natuur en Bos ontwikkelde naar aanleiding van de Dag van het Park 2011 een 'Ideeënboek voor Groenere Steden en Gemeenten in Vlaanderen'.

⁷ www.promenade-plantee.org

⁸ www.thehighline.org

⁹ www.royalparks.org.uk

¹⁰ www.nycgovparks.org

Informatieverstrekking over de ontsluiting van parken in de vorm van een ideeënboek zou de centrumsteden ertoe moeten kunnen aanzetten ook een volledig parkbeleid uit te tekenen op maat van de bezoekers en de omwonenden.

Khadija ZAMOURI

Mieke VOGELS

Veerle HEEREN

Michèle HOSTEKINT

Marc HENDRICKX

Patricia DE WAELE

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de duidelijke positieve keuze van de Vlaamse Regering om meer in te zetten op groene ruimten en parken in de centrumsteden;
 - 2° schriftelijke vraag nr. 405 van 14 maart 2012 van mevrouw Khadija Zamouri aan Vlaams minister Freya Van den Bossche, en schriftelijke vraag nr. 427 van 28 maart 2012 van mevrouw Khadija Zamouri aan Vlaams minister Joke Schauvliege, die bedoeld zijn om zicht te krijgen op het aantal (nieuwe en bestaande gerenoveerde) parken en groene ruimten in de centrumsteden;
 - 3° de noodzaak van een regelmatige actualisatie van de evolutie van de oppervlakte en de bereikbaarheid in verhouding tot de afstand van de groene ruimten en parken in de centrumsteden;
 - 4° de stadsmonitor, de middelen van het Stedenfonds en de middelen van de stadsvernieuwingprojecten en de middelen voor de projecten ‘Groen in de Stad’;
- vraagt de Vlaamse Regering:
 - 1° te bewerkstelligen dat de minister, bevoegd voor het stedenbeleid, samen met de functioneel bevoegde ministers voor de natuur en het onroerend erfgoed, de centrumsteden stimuleren om een algehele visie op groene ruimten en parken in hun stad te ontwikkelen;
 - 2° na ruggespraak met de steden extra beleidsmaatregelen uit te werken zoals:
 - a) de bestaande meetinstrumenten over de omvang, de toegankelijkheid en de bereikbaarheid van groene ruimten en parken in de centrumsteden te actualiseren;
 - b) de centrumsteden te faciliteren opdat ze een informatie- en communicatiebeleid ontwikkelen ten behoeve van de stadsbewoners en bezoekers in verband met groenvoorzieningen en parken, en daarbij aandacht te besteden aan de toegankelijkheid van de groenvoorzieningen voor mensen met een beperking;
 - c) de stedelijke landschappen als onderdeel van de Landschapsatlas te inventariseren;
 - d) een visie te ontwikkelen in verband met het behoud van historisch waardevolle parken in de centrumsteden.

Khadija ZAMOURI

Mieke VOGELS

Veerle HEEREN

Michèle HOSTEKINT

Marc HENDRICKX

Patricia DE WAELE